VII.

MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIÁN 1930

„ AZT TEKINTEM FELADATOMUL, HOGY MEGISMERTESSEM A KÉRDÉST, TÁJÉKOZTATÁST NYÚJTSAK A TERMÉSZET KULTUSZA MINDEN RENDŰ MŰVELŐJÉNEK."

Megjelent a Természetvédelem és a természeti emlékek. Tanulmány 1932. évi kiadványában.
Magyar Tudományos Akadémia, VITÉZ JÓZSEF alapítvány díjjával jutalmazta.

1929

A tudományos Akadémia idei díjnyertesei

Pauler Ákos egy. tanár (nagyjutalom). Kornis Gyula államtitkár (Marczibányi-díj). Concha Győző egy. tanár (Chorin-alapítvány). Kaán Károly államtitkár (Kornfeld Zsigmond-jutalom).
Pálffyné Gulácsy Irén írónő (Péczely-jutalom). Lukinich Imre egy. tanár (Fraknói-jutalom). Pleidell Ambrus orsz. allevéltáros (Darányi-alapítvány). Kozma Béla író (Kazinczy-díj).

A 70 ÉVES BALOGH JENŐNEK TISZTELŐI ÉS BARÁTAI EMLÉKÉRME

GYULAI PÁL EMLÉKÉREM EBÉDVENDÉGEINEK - 1930.

TERMÉSZETVÉDELEM ÉS A TERMÉSZETI EMLÉKEK

IRTA:
KAÁN KÁROLY

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA VITÉZ JÓZSEF DIJÁVAL JUTALMAZOTT MUNKA.

110 KÉPPEL

A nagykanizsai kegyesrendi gimnázium könyvtárának 932 XI/24. Kaán Károly

BUDAPEST.
RÉVAI TESTVÉREK IRODALMI INTÉZET RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
1931.

Főtisztelendő Igazgatóság!

Mint a nagykanizsai gimnázium egykori növendéke a [illegible] megjelenő [illegible] ajánlom fel a munkát az ottani könyvtár részére.

Kész tisztelettel

Bp. 1932. XI/24.

Kaán Károly
ny. földm. áll. titkár

KAÁN KÁROLY: TERMÉSZETVÉDELEM ÉS A TERMÉSZETI EMLÉKEK.

Kivonatos ismertetés.

Készült a Magyar Tudományos Akadémia megbízására, 1931-ben, 312 oldalon, 110 képpel. Vitéz József alapítvány díjával jutalmazott mű.

A szerző előszavából:
„Könyvemnek az a célja, hogy a művelt magyar társadalom egésszét szolgálja. Tekintsék ezt a munkát úttörőnek, még rögös utakon járónak,…társuljanak lelkesedéssel a nemes cél szolgálatába! Egyesült erővel olyan eredményeket érhetünk el, amelyek birtokában később egy fejlettebb munka megírása már nem fog annyi nehézségbe ütközni, mint amennyi ennek a könyvnek a megírásánál jelentkezett."

A könyv három fő része: Természetvédelem.
A természeti emlékek.
A természet védelmére és a természeti emlékek fenntartására irányuló tevékenység.

TERMÉSZETVÉDELEM a kultúrember kifinomult esztétikai érzékével a növény, állat és kőzetvilág alkotásait védeni, oltalmazni törekszik. Ezek kapcsolódnak történelmi, irodalmi, művészeti emlékekhez, népregékkel vagy mondákkal kifejezve. Általánosabbá lesz annak felismerése is, hogy az egészség megóvása, a testi és lelki felüdülés, parancsolóan követelik a természettel való mind sűrűbb kapcsolatot. Van a természetvédelemnek egy fontos közgazdasági jelentősége is, ami a szélsőséges klimaviszonyok kiegyenlítésében jelenik meg, a mezőföldek és az erdők arányos váltakozásával. Az erdő apasztja a szélnek szárító és párologtató hatását, megakasztja az alacsony ködök és páratelt levegő sodródását, elősegítik azok lecsapódását. Kívánatos a természet szeretetének kultusza és a természeti alkotások védelme. A jól megválasztott fák gondozásukba fogadják is. A természettudományok kutató munkájában, a geológia és biológia körében egyaránt nagy a természetvédelem jelentősége.
A társadalomban élénkülő természetvédelmi törekvések során kezdi működését a Magyar Barlangkutató Társulat, 1926-ban,
Magyar Ornitológusok Szövetsége, 1929-ben, és az
Országos Természettudományi Tanács, 1930-ban, a fejlesztésre.

A TERMÉSZETI EMLÉKEK-nek „bizonyos tudományosan becses, természettörténelmi szempontból érdekes, esetleg látványos alkotásokat nevezünk."
Részletesen leírja a Svéd, Norvég, Svájc, Német, Angól, Holland, Dán, Finn, és USA nemzeti parkjainak kialakulását, főbb adatait és jellemzőit. Külföldi példák kapcsán ajánlatokat tartalmaz a magyarországi nemzetiparkok létesítésére.
Elsősorban a kiskunsági ősturjánok, bátorligeti ősláp, Kis-Balaton, Baláta tó, tiszakisfaludi sziget, tihanyi félsziget, Szent György-hegy, Badacsony és az ipolytarnóci ősföldtörténeti kövületek védelmét ajánlja. Számos egyéb helyek védelmére is ajánlatot tesz, melyekben az ország különleges erdőrészletei, tőzegmoha és láptelepei, barlangjai találhatók.
Egyes, magukban álló természeti emlékek sorában vannak különleges fafajok és más növényfajok, állatfajok, tudományosan is érdekes geológiai formációk, látványos szikla alakulatok, látványos vízesések, melyeknek igen eltérő a változatuk. Ezeket külön-külön kell elbírálni, akár a természettudományok, akár kultúr vagy irodalomtörténeti tekintetben becsesek.
Részletes felsorolásukban tesz javaslatot, védetté nyilvánításukra.

A TERMÉSZET VÉDELMÉRE ÉS A TERMÉSZETI EMLÉKEK FENNTARTÁSÁRA IRÁNYULÓ TEVÉKENYSÉG biztosítására szükségesek:
- megfelelő törvények és ezeken alapuló kormányzati intézkedések,
- a természetvédelem szolgálatát ellátó alkalmas szervezet,
- kellően megszervezett társadalmi tevékenység.

Számos külföldi esettanulmányból hasznos következtetésekre nyílik lehetőség. A fenntartási tevékenység végrehajtásában főleg az ellátó szervezetek kialakításában lényegesen eltérőek, de mindenesetre tanulságosak. Legtöbb országban a közoktatásügyi minisztérium látja el a szükséges kormányzati intézkedéseket. Ennek magyarázatát abban adja, hogy ennek a minisztériumnak hatáskörébe tartozik, figyelemmel arra a körülményre is, hogy kívánatos a társadalmi tevékenységgel kapcsolatosan a nevelési, illetve oktatási kérdések előtérbe helyezése. Mind e mellett figyelemmel kell lenni a földművelésügyi ágazat kapcsolódó tevékenységére, mely jelentékenyen hivatott közreműködni a természetvédelem és a természeti emlékek fenntartásának szolgálatában. Az államigazgatási, nyilvántartási felügyeleti teendőit, - az 1923. évi XVIII. tc. értelmében is – az alkalmas országos szervezettel rendelkező erdőigazgatóságok és az alárendelt erdőfelügyelőségek, hivatalok útján látják el.

A természetszeretet és a természeti tárgyak megbecsülésének fejlesztéséhez fűződő nemzeti érdekek terjesztését elősegíthetjük:
1. Irodalmi tevékenységgel.
2. Természeti tárgyak fényképes bemutatásával.
3. Társadalmi szervezetek népszerűsítő előadásaival.
4. Rádiós ismertetésekkel.
5. Iskolai oktatással.

Mindezek előmozdítására adta a Magyar Tudományos Akadémia megbízását, e természetvédelmi munka megírására, melyhez kapcsolódnak a természettudományokkal foglalkozó intézmények, előzőekben ismertetett munkásságaikkal.

A természet barátai 10 parancsolattal járulnak a védelem érdekeihez:
1. Szeresd a természetet és áhítattal lépj szentéjébe!
2. Turistamezben is kulturember maradj!
3. Ne feledd, hogy turistához méltatlan magaviselettel a turistaság ügyének ártasz!
4. Ne élj vissza a vendégjoggal és tiszteld mások vagyonát!
5. Turistaútról le ne térj, tiltott területeken csak engedéllyel járj!
6. Légy vidám, de ne lármás; az erdőben ne a turisták, hanem a madarak énekeljenek!
7. Tartsd tisztán a forrásokat, patakokat és a pihenőhelyeket!
8. Égő tárgyakat el ne dobj, erdőben tüzet ne rakj!
9. Kíméld az erdő vadjait, s a mezők virágait; gyümölcsfákról még virágot se szakíts!
10. Becsüld turistatársaidat, s a bajban el ne hagyd, mert ez becstelenség!

Meg van tehát nálunk is a készség és a hajlandóság a természetvédelem és a természeti emlékek fenntartására.

KAÁN KÁROLY erdőmérnök – akadémikus.

„SUOMEN METSÄETTIET SELLIUNEN SENEURA" –
Finn Erdészettudományi Társaság tiszteletbeli tagja.

Tájékoztató kiadványukból megtudjuk:

Az ország jelentős erdőgazdasággal rendelkezik.
Tulajdon viszonyaiban az erdő 40% állami,
51% magán kézben van.
Külkereskedelmük 80-90%-a faipari termékként értékesített papíráru.

Erdősűrűség az ország területén atlagosan lakosonként 7 hektár.

Népesség 45%-át foglalkoztatja az erdőgazdaság és a fafeldolgozás.

Tavak vidéke előnyösen befolyásolja az erdőállomány értékét.

Az időjárás stabilitása is előnyös,
novembertől – márciusig mindent hó borít,
áprilisban a hó elolvad és kizöldül az ország.

Csapadék viszonyok: 3oo – 660 miliméter között van.
Évi átlaghőmérséklete: – 1 fok Celsius.

Pine forest (Pinus silvestris) in North Finland — SODANKYLÄ

Lake landscape — PUNKAHARJU

Even-aged pine forest (Pinus silvestris) — EVO

518/1934

M. Kaán Károly ny. földmív. államtitkár úr Őméltóságának Budapest

[illegible handwritten letter]

S. 1934. V/30.

Méltóságos Rector Ur !

A Finn Erdészettudományi Társaság tiszteleti tagjává történt megválasztatásom alkalmából a főiskola nagytekintetű Tanácsa nevében tolmácsolt jó kívánatokat és a velük megnyilvánult kitüntető figyelmet melegen köszönöm.

Tisztelettel kérem Méltóságodat, hogy e köszönetemet a főiskola nagytekintetű Tanácsával közölni méltóztassék.

Fogadja Méltóságos Rector Ur kiváló tiszteletem és nagyrabecsülésem őszinte kifejezését.

Budapest, 1934. június 1.

Kaán Károly

TERMÉSZETTUDOMÁNYI KÖZLÖNY
HAVONKINT KÉTSZER MEGJELENŐ ISMERETTERJESZTŐ FOLYÓIRAT

A természet védelmében.

[illegible]

Nagyméltóságú Rektor Úr!

[illegible handwritten letter]

Sopron, 1933. jan. 25.

Minisztertanácsos teljesítés

Kaán Károly ny. m. kir. földmívelésügyi államtitkár úr Őméltóságának Budapest

[illegible handwritten letter]

Fogadja Méltóságos Rektor Úr kiváló tiszteletem őszinte nyilvánítását.

Budapest, 1933. I/20.

Kaán Károly

Édesanyának és Bencének 932 V. 24. szeretettel

ÉSZSZERŰ TAKARÉKOSSÁG ÉS NEMZETÉPITŐ MUNKA

IRTA
KAÁN KÁROLY

Különlenyomat a Közgazdasági Szemle 1932. évi 5. számából

BUDAPEST, 1932
LÉGRÁDY TESTVÉREK NYOMDAI MŰINTÉZETE

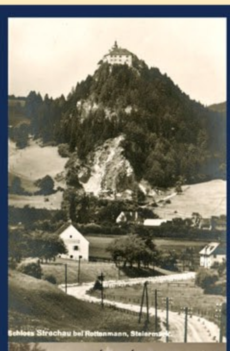

KAÁN KÁROLY kedvelt kirándulóhelyei, feleségével

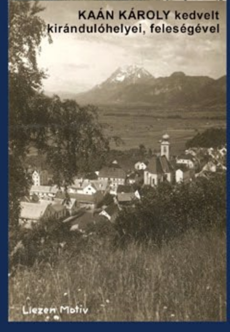

PESTI HIRLAP

Aktuális alföldi kérdések.

Irta: Kaán Károly.

Az ezidei esőtlen nyár megint napirendre hozta az Alföld kiszáritásának a dolgát. Előránttotta ezt az általános nagy szárazsággal a Tiszavidéken elkövetkezett ánnyira káros és egészen vigasztalan helyzet. A vele járt és mindenképen igazolt bosszuság, mely ezekben a gazdaságilag olyan nagyon nehéz időkben egy és inkás termésbe vetett legszebb reményt tört derékba. Mely ha ma már nem is, de még a nem is régmultnak ilyen esetében, a nagy károsodás következményeiért, bűnbakot is keresett.

Nem sok ideje telt el ugyanis annak, hogy a közvélemény általánosságban még a mérnököket okolta az Alföld kiszáradásáért. Pár év előtt tényleg még ilyen állítások ellen kellett hadakozni.

Maig eljutottunk mégis odáig, hogy az efféle vádak havatovább elmaradnak. Sőt akadtak ezidén már a laikusok között is jelentős egyéniségek, akik a magyar belvizrendező műszaki munkálatok kiválóságát elismerték. Akik tehát már ezeket a jóravaló mérnöki műveket, a velük járó következményekért nem ócsárolták. Akik ehelyett — és egészen helyesen — azokat a munkálatokat sürgették, amelyek ezek nyomán elmaradtak. Amelyek pedig az Alföldön a gazdasági boldoguláshoz nélkülözhetetlenek!

Igy vagyunk azután mással is!

Nem is nagyon régen, még mint a „pusztába kiáltók" hirdettük az alföldi erdőtelepitések és fásitások nagy gazdasági jelentőségét. Es bár itt-ott akadnak még elvétve ma is Tamások és egészen balul tudákoskodó laikusok, — eljutottunk mégis már ezzel a kérdéssel is odáig, hogy az államköltségvetés tárgyalásakor és legfőképen az országgyülés felsőházában, erős szemrehányásokkal illették a kormányt az alföldi erdőtelepitésekről és a fásitásokról szóló 1923. évi XIX. t.-c. végrehajtásának elakadásáért.

Ezek szerint ugyan megállapitható lenne, hogy a társadalomnak nagyobb fajsulyu részében már számottevő visszhangra találnak az ilyen szükségletek és műveletek kérdései, mégis ezek szélesebbkörü gyakorlati alkalmazásának a közgazdasági élet nagy kárára nálunk még különféle és igen jelentékeny akadályai mutatkoznak.

Ezeknek az akadályoknak a következményeként pl. legutóbb arra illetékes mérnöktől hallottuk a lemondás hangján megnyilvánult azt a sajnálkozó észrevételt, hogy az öntöző-berendezésekkel nálunk egy-két helyen már ott is felhagytak, ahol ilyenek létesültek!

Számoljunk le itt mindjárt ezzel a megállapitással! Nyitját találjuk vele az idevágó kérdések egész komplexumának.

Mi Széchenyi nyomán az Alföldre már évek óta egy nagyobb koncepcióba illő, átfogó terv szerint készülő és anyagi erőnkhöz mért fokozatossággal végrehajtani kivánt egységes beruházási programmot sürgetünk. Ennek, mint előfeltételnek, a nélkülözhetetlen voltába vetett erős hitünkkel többek között azt valljuk azután, hogy ahol az Alföldön egy ilyen átfogó egységes terv keretében pl. belvizrendezést végzünk, számolnunk kell egyben az öntözés kérdésével és lehetőségeivel is. Azt hirdetjük emellett és egyidejüleg, hogy csak ott öntözhetünk sikerrel, ahol elég munkáskéz van a belterjes gazdálkodáshoz. Azt tartjuk tehát kivánatosnak ennek érdekében, de még sok egyéb okból is, hogy ahol nincs elég munkaerő, ott a kivándorlás nálunk annyira indokolatlan támogatása és elősegitése helyett biztositani kell a telepedés és földszerzés lehetőségét. Elő kell segiteni, hogy uj községek létesülhessenek az alföldi faluszegény, mérhetetlen nagy rónaságon.

Minden magánjogokat sértő beavatkozás nélkül is van erre elég lehetőség. Csak a módját kell eltalálni!

Azt hangoztatjuk mindezen kivül és különös kiemeléssel, hogy a lecsapolt részeket tervszerü gazdaság mellett azonnal be kell kapcsolni a közforgalom hálózatába. Az okszerü szükséglet szerint tehát vasutakat vagy utakat, esetleg mindkettőből kell eleget és kell lehetőleg mielőbb létesiteni ezeken a részeken. Biztositani kell tehát ilyen uton, hogy az öntözésekkel belterjesebben müvelt földek termékei piacra találjanak.

Azt emeljük ki végül ezek kiegészitéseképen, de minden alkalommal, hogy a lecsapolással kapcsolatban kell elvégezni az erdőtelepitési és fásitási munkálatokat. Nem szabad tehát mindezt elhalasztani addig, amig a viztelenitett földek kiszikkadva nem egy helyen el is szikesednek!

Egységes és átfogó terv hiányában, sajnálatosképen mind ez nem igy történt az Alföldnek azon a kevés részén, ahol eddig öntöző berendezéseket létesitettek. Es azután a magyarázata az olyan eset előfordulásának, melynél a már létesitett öntöző berendezéssel is felhagyni kényszerültek. Nem igy történt az pl. a tenérdek földjén sem, ahol csak belvizrendezéseket végeztek. Nem igy történt ez pl még legutóbb a Dunavölgyi Lecsapoló és Öntöző Társulat által viztelenitett 123.000 katasztr. holdon és az ezt környező kiterjedt és jórészt lakatlan nagy messzeségen.

Pedig milyen látványos kulturát lehetett volna és lehetne még — bár most már nagyobb költséggel — teremteni ezen a ma csak részben megművelt temérdek földön! Sikerrel járt volna pedig az ilyenirányu tevékenység, ha kifejlesztik ott egyben a vasut- és uthálózatot, ha vizet vezetnek a lecsapolt részekre. Ha oda sok százát telepitik le a munkanélküli föld- és földmivelőmunkásoknak a ezutom falvakat létesitenek a viztelenitett

a vele szomszédos, ma is még javarészt lakatlan, legalább másfélszázezer holdon.

Nem is lett volna és nem is lenne ennek leküzdhetlen akadálya!

Mennyi ember találna kenyeret e munkálatoknál és mennyi tartós boldogulást egy egészséges telepitési politika esetében. Milyen rét- és erdőgazdaság alakulhatott volna és alakulhatna még ki ma is a lecsapolt földek keretében pl. a Kolontó és Kurjantó néven ismert és egymagukban is már mintegy 16.000 holdas ősturjánosok helyén. Milyen reservoir-ja lehetne itt egy hatalmas rétmüvelés az Alföld állatgazdasága szénaszükségletének. Tovább pedig erdőkkel váltakozva, milyen kert-, gyümölcs- és mezőgazdasági kultura fejlődhetett volna és fejlődhetnék ki még ezen a viztelenitett tengernyi földön. Nem is távol Budapesttől, tehát igen kedvező relációban.

Egységes, átfogó tervbe illő efféle lehetőségek milyen sora nyilnék különben az Alföldön még másutt is a gazdasági boldogulás biztositására! ...

Ezeknek a kérdéseknek a mérlegelésénél azonban számoljunk le a tervezések során azzal, hogy nagyszabásu beruházási tevékenységet manapság a birtokosoktól várni nem lehet. A legutóbbi idők eléggé igazolták, hogy a mai nagy adóterhek mellett már a belvizrendezési munkálatok költségeit sem tudja visszatériteni a lakosság, annál kevésbbé van ereje további beruházásokra.

A Dunavölgyi Lecsapoló és Öntöző Társulat kötelékébe tartozóknak kölcsönadott 6.5 millió pengő államhitel fokozatos visszatéritése megkezdéséhez is most kért határidőeltolást a birtokosság, mert a törvényszabta esedékességnek megfelelni egyáltalán képtelen. Miként álljon tehát módjában a további feladatok költségeinek viselése. Öntöző-berendezések létesitése, utak és vasutak épitése, telepitések és hasonló egyebek!

Mindez tényleg állami feladat. Nemzetépitő munka. Gazdasági boldogulásunkat elősegitő beruházás. Amilyent állami pénzen nagy arányokban Mussolini is végez mostanában. Es amilyenhez hasonló az osztrák Thalmayer telepitési politikájával kapcsolatos állami tevékenység is!

Azt kérdezhetné azonban bárki is, hogy a mi sajnálatos gazdasági viszonyaink között eddig miből végezhetünk volna ilyen munkát? Miből tellett volna ilyenféle tevékenységre?!

Ha nem is végezhettünk, de tervezhettünk és megkezdhettünk volna, sőt előrehaladva is lehetnénk már az Alföldön az ilyen természetü par excellence beruházási munkálatokkal!

Ugyanis utakat így is épitettünk, ha nem is ezeken a helyeken és nem egy egységes terv keretében. Végrehajtottunk beruházásokat is, amelyek ha indokoltak is, szerintünk kevésbbé szükségesek, mint ezek. Kölcsönünk akciókra, amelyek egyrészének bármilyen értékes, de muló sikere nem ér fel egy ilyen nemzetépitő tevékenység örökéletü eredményével. Többet költöttünk az illetékesek megállapitása szerint is kulturális célokra, mint gazdasági megerősödésünkre stb

Ne hagyjuk végül számitáson kivül pl. azt sem, hogy a Talbot-centrale és a budapest—bécsi vonal villamositási költségein mintegy 400 km. normálnyomtávu vasutat épithettünk volna az Alföld kedvező terepén. Ottani hiányos vasuthálózatunk ilyen nagyszabásu kiegészitésének gazdasági eredménye pedig még csak jelentősebb volna a nemzetépitő és a nemzet erejét megalapozó munkában, mint a villamositás bármilyen sikere és előnyei. A forgalmi eszközökat annyira nélkülöző Alföldnek e vasutakra többek között nagyobb szüksége van, mint a Dunántulnak bármilyen kiváló kivitelü villamositó műszaki lécsitményekre stb.

De nem rekriminácó a célunk! Különben sem vonjuk kétségbe, hogy a legjobb szándék kezdeményezte és hajtotta végre ezeket a munkálatokat is. Végül ezek sem készültek hiába!

Egy, továbbra már nem nélkülözhető, átfogó beruházási terv keretében azonban már nagyobb koncepcióval készülő egységes programm alapján, egymásba kapcsolódó, alapvető munkálatokra van szükségünk! Ilyenekre kell főleg az Alföldön fordítanunk a beruházási célra szánt hiteleket!

Végül is számoljunk le azzal és semmiképen tévesszük szem elől, hogy kegyvetlenül megcsonkitották ezt a szerencsétlen országot és milliót szakitottak le a magyarnak. Elnisaráusunk biztositására a romokból épülő országban ezért ne nagyszabásu gazdasági programmról álmodozzunk és lépten-nyomon ne ezt követeljük. Az ilyen kivánság ugyanis az Alföld javarészt annyira kezdetleges körülményei között e így az előfeltételek hiányában, a legjobb szándék és minden jóravaló igyekezet dacára is mulé sikerü skcióban könyteien kimerülni.

A kormánynak egy átfogó programm alapján és a nemzet erejéhez mérten végrehajtandó olyan alapvető és nemzetépitő beruházási munkálatokat kell nagyobb koncepcióval és egységesen terveznie és végrehajtania, mely megerősiti és kifejleszti az ország legyengült gazdasági erejét. Mely a mai nehéz körülmények között is biztositani képes talprnállásunkat és boldogulásunkat. Mely főleg az Alföldet, a magyarságnak ezt az ősi fészkét kiemeli az idők során elhetetlenült és ma már tarthatatlan állapotából!

1930. szeptember 7., vasárnap.